

## РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри кінезіології та фізкультурноспортивної реабілітації Національного університету фізичного виховання і спорту України, доктора наук з фізичного виховання і спорту, професора Кашуби Віталія Олександровича на дисертаційну роботу **Шевчук Юлії Володимирівни** на тему: «Зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок засобами фізичної терапії та ерготерапії», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія, галузь знань 22 Охорона здоров'я

**Актуальність.** Світові тенденції демонструють зростання тривалості життя, але не можуть зупинити процес старіння, що знижує функціональні та фізіологічні можливості. Аналіз джерел свідчать, що більше ніж у 80% осіб похилого віку накопичуються множинні хронічні патології. Остеоартроз суглобів нижніх кінцівок є самим поширеним хронічним станом людей похилого віку в усьому світі.

Падіння є однією з актуальних проблем сфери охорони здоров'я, оскільки загрожують тяжкими наслідками, несуть ризик втрати незалежності та інколи навіть самого життя осіб похилого віку, суттєво погіршують психічний стан таких людей, ведуть до соціальної ізоляції. Частота падінь зростає після 60 років. Так, після 65 років щорічно падають 35% осіб та приблизно 15% падають двічі або більше.

Закордонні дослідження довели тісний зв'язок між остеоартрозом та падіннями. Дослідженнями 2006–2012 років було встановлено, що принаймні 50% людей з остеоартрозом звітували про падіння протягом останніх 12 місяців. Ключовими факторами падінь вважались симптоми хвороби: м'язова слабкість, підвищений біль, обмежений функціональний стан і порушення рівноваги. За даними джерел, ймовірність падіння зростає зі збільшенням кількості суглобів нижніх кінцівок, задіяних в хворобу (Л. М. Єма, Г. М. Христофорова, 2022; L. Clemson, M. Keglovits, 2020; Jaime Barrio-Cortes et al., 2021).

Падіння не є «нормою» в літньому віці та не повинні ігноруватися. Профілактика падінь є стратегічним завданням держав для забезпечення здорового старіння, якості життя літньої людини та її незалежності, скорочення економічних витрат на охорону здоров'я і соціальну підтримку.

Закордонні систематичні дослідження останніх років підтверджують ефективність засобів фізичної терапії та ерготерапії в профілактиці падінь. Однак у доступній вітчизняній літературі не виявлено жодної роботи, яка би висвітлювала тему створення програм, спрямованих на зменшення ризику падінь. Це вказує на актуальність проблеми, що спонукало автора до вибору даної теми дослідження. Представлена до розгляду дисертаційна робота Шевчук Ю.В. спрямована на теоретичне та практичне вирішення викладених проблем.

**Зв'язок роботи з науковими планами, темами.** Дисертаційну роботу виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2016–2020 роки за темою 4.2 «Організаційні та теоретико-методичні основи фізичної реабілітації осіб різних нозологічних, професійних та вікових груп» (номер державної реєстрації 0116U001609) та Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 роки за темою 4.1 «Підвищення рівня функціональної незалежності та заняттєвої участі осіб різних нозологічних груп за допомогою програм ерготерапевтичних втручань» (номер державної реєстрації 0121U107532). Роль автора полягає в розробці комплексної програми зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок засобами фізичної терапії та ерготерапії.

**Ступінь обґрунтування наукових положень і висновків, які сформульовані у дисертації.** Наукові результати дисертації висвітлені у 7 наукових публікаціях: 3 статті у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України; 4 публікації апробаційного характеру.

Результати дослідження було презентовано на міжнародних науково-практичних конференціях: XIV Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2021), Міжнародній конференції «Fyzioterapia a zdravie» (Trenčín, 2021), XV Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2022), II Міжнародному медичному



онлайн-форумі міжсекторальної взаємодії лікарів Фаза 2: Реабілітація травм війни. #ВрятуйКінцівку (Київ, 2023), IV Науково-практичній конференції з міжнародною участю (Запоріжжя, 2023), Мультидисциплінарному конгресі з мультидисциплінарної реабілітації: формування стратегії роботи в умовах війни (Львів, 2023).

Для вирішення поставлених завдань були використані надійні та ефективні методи наукових досліджень, що дозволило обґрунтувати на високому науковому рівні основні положення, результати дослідження та висновки дисертаційної роботи.

**Наукова новизна отриманих результатів** полягає в тому що:

- *уперше* за даними наукової літератури та особистих досліджень проведено детальний аналіз факторів, що призводять до падінь, здійснено їх поділ на групи та з'ясовано, що на більшість з них можна вплинути, попередивши падіння;
- *уперше* застосовано комплексний підхід до поєднання втручань з ерготерапії та фізичної терапії в темі падінь та розроблена програма, яка представляє інтегрований підхід до вирішення проблеми падінь;
- *підтверджено* тенденцію до зростання частоти синдрому падінь серед жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок; розглянуто та узагальнено підходи та стратегії, які застосовуються у світовому досвіді для попередження синдрому падінь у жінок з остеоартрозом, що включають ерготерапію, фізичну терапію, програми підтримки з боку медичних та соціальних служб та інші методи;
- *підтверджено* зв'язок між остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок та ризиком падіння; враховано соціальні аспекти та аспекти середовища як можливі чинники ризику;
- *підтверджено* вплив соціальної ізоляції, низького рівня фізичної активності та несприятливих умов середовища на збільшення ризику падінь;
- *підтверджено* доцільність визначення ступеню ризику падіння на початковому етапі роботи з особою похилого віку;

– *підтверджено* позитивний вплив фізичних вправ на покращення рухових навичок та координації, запобігання падінням;

– *підтверджено* значення ерготерапії у попередженні падінь серед жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок. *Уперше* підібрані втручання, які включають: навчання безпечного виконання занять, розвиток навички усвідомлення та правильного реагування на небезпечні ситуації, стратегії захисту суглобів, модифікацію середовища та інші втручання, які лише в комплексі є ефективними у зменшенні ризику падінь;

– *підтверджено* вплив психосоціальних чинників на ефективність фізичної терапії та ерготерапії; *уперше розроблено* і впроваджено компоненти психологічної підтримки з метою підвищення мотивації до занять;

– *підтверджено*, що раннє і акцентоване на профілактиці попередження падінь підвищує якість життя жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок, знижує ризик подальших ускладнень, знімає тягар фінансових витрат, про який зазначено в літературі, із сімей та держави;

– *додовнено дані про* переваги включення елементів фізичних вправ у втручання з ерготерапії, що покращує впевненість особи у своїх здібностях, уможливорює виконання нею значущих занять, зменшує страх падіння; *додовнено дані про* оптимальні часові інтервали та тривалість занять з особами похилого віку з метою досягнення максимальної ефективності без підвищення ризику травм;

– *додовнено дані* про те, що співпраця між різними спеціалістами (фізичними терапевтами, ерготерапевтами, лікарями) є максимально ефективною в профілактиці падінь.

**Практична значущість** полягає в розробці алгоритму визначення ступеню ризику падінь та комплексній програмі засобів фізичної терапії та ерготерапії, спрямованій для застосування у практичній діяльності фізичних терапевтів та ерготерапевтів, що займаються з людьми похилого віку, хворими на остеоартроз суглобів нижніх кінцівок. В процесі розробки автором були визначені послідовність, дозування і параметри застосування засобів фізичної терапії та перелік ерготерапевтичних втручань з детальним описом кожного з них.



Основні положення дисертаційного дослідження були впроваджені в практичну діяльність Університету III віку «Активне довголіття» при Вишгородському міському територіальному центрі соціального обслуговування Вишгородської міської ради (акт впровадження від 05 грудня 2023 р.; акт впровадження від 05 грудня 2023 р.), лекційні та практичні матеріали дисциплін «Терапевтичні вміння та навички ерготерапевта» та «Ерготерапія в геріатрії» НУФВСУ (акт впровадження від 15 грудня 2023 р.; акт впровадження від 15 грудня 2023 р.), центру фізичної реабілітації «Фенікс» (акт впровадження від 19 грудня 2023 р.; акт впровадження від 19 грудня 2023 р.).

**Оцінка змісту дисертації.** Рецензоване дисертаційне дослідження викладене на 231 сторінці тексту комп'ютерного набору. Воно складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. В ході роботи над дисертаційним дослідженням автором було опрацьовано 260 джерел науковометодичної літератури. Робота ілюстрована 19 таблицями та 27 рисунками. Анотація містить всі необхідні компоненти та традиційно викладена двома мовами. Вступ містить усі необхідні складові: здобувачем переконливо обґрунтована актуальність вивчення обраної теми, визначені мета і завдання дослідження, окреслені об'єкт та предмет дослідження, надані методи дослідження.

**У першому розділі,** «Сучасні теоретичні і практичні аспекти фізичної терапії та ерготерапії зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок», автором проведено ґрунтовний аналіз сучасних даних літератури щодо актуальності проблеми падінь серед осіб похилого віку, ідентифіковано та вивчено основні фактори ризику виникнення синдрому падінь, встановлено, що наявність остеоартрозу суглобів нижніх кінцівок, є одним із ключових чинників ризику виникнення синдрому падінь. Автором також встановлено, що заходи фізичної терапії та ерготерапії відіграють важливу роль у профілактиці падінь серед осіб похилого віку, але на сьогодні не існує саме комплексних програм, які би поєднували обидва засоби.

**У другому розділі,** «Методи та організація дослідження», описано методи, дизайн та особливості організації дослідження. Дослідження проводили

на базі Університету III віку «Активне довголіття» при Вишгородському міському територіальному центрі соціального обслуговування Вишгородської міської ради. У дослідженні взяли участь 48 жінок віком від 62 до 89 років, які були розділені на 2 групи – основну (ОГ) та контрольну (КГ), по 24 особи в кожній. В основну групу потрапили жінки з ураженням суглобів нижніх кінцівок остеоартрозом. В контрольну – без ураження суглобів. Комплексна програма зменшення ризику падінь була розроблена для осіб ОГ. З особами КГ було проведено дві терапевтичні сесії, на яких були дані рекомендації по загальній фізичній активності та загальна інформація з питань падінь.

**У третьому розділі, «Характеристика стану жінок похилого віку на етапі попереднього дослідження»,** автор наводить докладну характеристику морфофункціонального стану осіб обох груп та результати аналізу оцінки груп за індексом WOMAC, TUG тестом, 30 CST тестом, шкалою рівноваги Берга, шкалами FES-I та LEFS, опитувальником SF-12.

**У четвертому розділі, «Обґрунтування та розробка програми фізичної терапії та ерготерапії, спрямованої на зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок»,** здобувачем представлений алгоритм визначення ступеню ризику падінь: низький, середній та високий. Також представлена комплексна програма засобів фізичної терапії та ерготерапії тривалістю 24 тижні. Інтегроване використання засобів ерготерапії та фізичної терапії спрямоване на покращення функціональної спроможності осіб, розвинення практичних навичок для подолання обмежень у повсякденному житті, допомогу залишатись незалежними під час виконання значущих занять та їх безпечному виконанню.

Для всіх осіб було сформовано індивідуальні цілі у форматі SMART. Ключовими особливостями розробленої комплексної програми засобів фізичної терапії та ерготерапії були: комплексний концептуальний підхід, наявність методологічної основи принципів, серед яких дотримання мультидисциплінарного підходу; клієнт центричний підхід; застосування Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ); нейропластичність; застосування моделей ерготерапії.



У п'ятому розділі, «Ефективність застосування програми фізичної терапії та ерготерапії, спрямованої на зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок», аналізується ефективність розробленої комплексної програми засобів фізичної терапії та ерготерапії, наводяться порівняльні результати методів дослідження.

У шостому розділі, «Аналіз та узагальнення результатів дослідження», проведено аналіз отриманих результатів та їх порівняння з висновками та результатами інших досліджень, даними науковометодичної літератури.

**Висновки**, сформульовані в дисертації – обґрунтовані і достовірні, відповідають меті та завданням дослідження, відображають новизну і практичну значущість рецензованої роботи. Поршень принципів академічної доброчесності не виявлено.

**Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.** Дисертаційне дослідження виконано на належному науковому рівні, проте окремі положення мають дискусійний характер та потребують корекції чи уточнення.

В контексті викладеного вище вважаємо за доцільне зробити такі зауваження та пропозиції:

1. Розділ 4 дослідження містить докладний опис використаних методів фізичної терапії та ерготерапії. Однак, хотілося б бачити більше конкретних вправ чи технік, які були застосовані. Це дозволило б краще оцінити відтворюваність дослідження.

2. Чи було враховувано вплив прийому препаратів від болю при обчисленні показнику «Біль» Індексу «WOMAC» згідно п.5.1 дослідження?

3. Як змінювався об'єм фізичного навантаження в процесі виконання фізичних вправ запропонованих серед засобів фізичної терапії?

4. Висновки роботи є логічними і базуються на отриманих результатах. Автор надає конкретні рекомендації щодо впровадження фізичної терапії та ерготерапії в практику. Проте, доцільно було б більш детально описати рекомендації для різних груп пацієнтів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

5. Робота написана зрозумілою та грамотною мовою, що сприяє легкому сприйняттю інформації. Водночас, зустрічаються окремі стилістичні та граматичні помилки, які варто виправити.

**Висновок.** Дисертаційна робота Шевчук Юлії Володимирівни на тему: «Зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок засобами фізичної терапії та ерготерапії» є самостійною завершеною особисто виконаною кваліфікаційною працею відповідає спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія та вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019 р.) та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – Шевчук Юлія Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 227 – Фізична терапія, ерготерапія.

**РЕЦЕНЗЕНТ:**

доктор наук з фізичного виховання  
і спорту, професор  
завідувач кафедри кінезіології та  
фізкультурно-спортивної реабілітації  
Національного університету  
фізичного виховання і спорту України

Підпис Кашуби В.О. засвідчую

Проректор з науково-педагогічної роботи  
Національного університету фізичного  
виховання і спорту України



В. О. Кашуба

О. В. Борисова